Poglavje 4

Oblikovanje skupin pri prašičih

Milena Kovač[1,2]

Izvleček

Namen prispevka je opisati probleme pri oblikovanju skupin in predstaviti možne rešitve. Najprimernejši čas za oblikovanje skupin pri svinjah je čim prej po odstavitvi. Oblikovanje skupin je lažje ob vpeljani sinhronizaciji odstavitev, ko hkrati odstavimo več svinj. Za breje svinje lahko oblikujemo statične ali dinamične skupine. Pri statičnih skupinah se sestava skupine ne spreminja, medtem ko pri dinamičnih skupinah dodajamo breje svinje in odvzemamo svinje pred prasitvijo. Ob vpeljani sinhronizaciji odstavitev so primernejše statične skupine, ki omogočajo tudi boljši pregled nad živalmi. Združevanje živali je najlažje v areni, ko je svinjam na voljo dovolj prostora tudi za umik. Tudi odstavljene pujske je priporočljivo naseliti v skupine takoj po odstavitvi. V kotcu jim mora biti na voljo dovolj prostora in material za zaposlitev. Rejec mora pri skupinski reji živali še bolj opazovati, da lahko prepoznava znake, s katerimi prašiči opozarjajo na svoje počutje in morebitne težave.

Ključne besede: oblikovanje skupin, svinje, tekači, pitanci

Abstract

Title of the paper: **Grouping strategies in pigs.** Aim of the paper is to present problems and possible solutions by group formation. The most appropriate time for mixing sows is after weaning. Mixing is easier with established weaning synchronization, when a larger group of sows is weaned. Pregnant sows can be kept in static or dynamic groups. Group composition does not change in static groups, while in dynamic groups pregnant sows are included and sows before farrowing are taken out. If weaning synchronization is established, static groups are preferable due to better control over animals. Mixing of sows is easier in arena where more space is available for sows to retreat. Mixing of piglets directly after weaning is preferable, too. They must have enough space and environmental enrichment in pen. Farmer should observe to watch animals even more carefully in group housing to recognize sings of pigs welfare, as well as potential problems.

Key words: mixing, sows, weaners, fatteners

[1]Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko, Groblje 3, 1230 Domžale
[2]E-pošta: milena.kovac@bf.uni-lj.si

4.1 Uvod

Oblikovanje skupin pri prašičih povzroča rejcem veliko problemov. Slabosti lahko iščemo pri ureditvi objektov, prašičih in rejcu. V preteklosti smo razvijali uhlevitve, ki naj bi zmanjšale vložek dela, poenostavile rejska opravila, da bi jih rejec hitreje opravil ob hkratni povečani produktivnosti. Površino smo omejili na minimum, ki je ob povečani masi ob zakolu, zastoju prodaje ali poslabšani obrejitvi postala premajhna, da bi prašiči lahko ležali. Do skrajnosti smo omejili tudi čas za opazovanje, pozabili na sporočila, ki nam jih živali z govorico telesa sporočajo, in izgubili pravo merico sočutja do živali. Z individualno uhlevitvijo plemenskih živali je bilo preprečeno agresivno obnašanje. Kot odziv na omejitve po socialnem obnašanju in pomanjkanju gibanja so se pojavile druge negativne posledice, kot so npr. apatije, stres, slabša kondicija in krajša življenjska doba. Za premagovanje omenjenih težav prašiči potrebujejo dodatno energijo in zato opažamo slabšanje zdravstvenega stanja in slabšanje prireje. Zakonodaja, ki predpisuje minimalne standarde za boljše počutje živali in ukrepi za dobrobit prašičev, so zato potrebni.

Tradicionalni način reje živali na individualnih stojiščih je delo v hlevu poenostavil. Svinja je rejca vedno čakala na stojišču, ki ji ga je namenil. Svinj ni bilo potrebno premikati, med njimi ni bilo agresije, krmljenje in pitje jim je bilo omogočeno spredaj, kidanje potrebno samo zadaj. Čeprav je opis prednosti hiter in površen, lahko bi ga ocenili kot pristranskega, pa nakazuje, da so rejci prednosti in slabosti načina uhlevitve gledali strogo iz svojega zornega kota. Pri tem niso upoštevali niti potreb živali niti zmanjševanja njihove produktivnosti. K temu gledanju rejce silijo tudi razmere na trgu. Ker za proizvod vedno manj iztržijo, lahko svojim živalim tudi manj nudijo. Tako ne smemo iskati vzrokov samo pri večji zadržanosti rejcev do novosti, k temu ga silijo tudi družbene in tržne razmere.

Pri oblikovanju skupin je pomembno opazovanje in prepoznavanje različnih oblik agresivnega obnašanja. Mirno lahko rečemo, da se preprečevanja agresivnosti ne da naučiti zgolj iz knjig brez skrbnega opazovanja živali. Pogosto pa delamo v hlevih tudi napake, ker nimamo dovolj znanja in tako ne poznamo ozadja predlaganih rejskih ukrepov. Potrebe posameznih kategorij živali moramo dobro poznati in jim nato zagotoviti toliko udobja, da jim je udobno in dosežejo solidno prirejo. Tako pri dobrem počutju rejnih živali govorimo o svoboščinah (Anonymous, 1979; Brambell, 1965), ki jih moramo živalim zagotoviti, da normalno funkcionirajo in se lahko izogibajo problemom. To pomeni, da živali obvarujemo lakote, žeje, neudobja, bolečine, poškodb, bolezni, strahu in jim zagotovimo možnosti za normalno obnašanje. Pravzaprav je redko možno zagotoviti vse pravice istočasno, zato so posebej določene zahteve, ki jih morajo rejci v posameznih fazah prireje izpolniti. Kadar se žival čuti tako ali drugače ogrožo, prej postane agresivna ali apatična in število konfliktov se znatno poveča.

Namen prispevka je opisati probleme pri oblikovanju skupin prašičev in podati nekaj možnosti za preprečevanje vseh oblik agresije med prašiči različnih kategorij. S temi ukrepi lahko pripomoremo k boljši prireji, saj se lahko občutno izboljša konverzija krme in prirasti, zmanjšajo se izgube in delež zahirancev, prednosti pa se opazijo tudi pri plemenskih svinjah.

4.2 Oblikovanje skupin pri svinjah

Zakonodaja in družbeno okolje pritiskata na rejce, da opustijo individualno uhlevitev in jo nadomestijo s skupinsko. V čakališču je v EU (ULRS, 2010; 2008/120/ES, 2009) že obvezna skupinska uhlevitev po četrtem tednu po pripustu do enega tedna pred prasitvijo, pričakujemo pa lahko, da se bo to obdobje podaljšalo še za čas bivanja v pripustišču. V zadnjem času je veliko raziskav tudi v smeri opuščanja ukleščenja svinje v prasitvenem kotcu ali vsaj zmanjševanje časa, ko je svinja ukleščena, na dva tedna. Trenutno lahko rečemo, da so izgube pujskov v prasitvenih kotcih brez ukleščenja praviloma še visoke. Nimamo pa tudi ustreznih rešitev za prestavljanje pujskov iz številnih gnezd in iskanja nadomestne matere.

Oblikovanje skupin pri svinjah:

- Najprimernejši čas za uhlevitev svinj v skupine je takoj po odstavitvi.
- Po možnosti združujemo poznane in čimbolj izenačene svinje.
- Združujemo jih v velikem, svetlem in zračnem prostoru (areni).
- Agresijo pred pripustom zmanjšuje tudi prisotnost merjasca v bližini.
- Svinjam ponudimo veliko naravnega materiala za zaposlitev (npr. slama kot nastil).
- Skrbimo, da so skupine čimbolj izenačene, zlasti v manjših skupinah.
- Pri združevanju v prostor najprej naselimo manjšo skupino ali šibkejše živali in jo kasneje popolnimo.

Pri oblikovanju skupin združujemo živali, ki se med seboj že poznajo, upoštevamo starost, maso in stadij brejosti. Pri urejenem reprodukcijskem ciklusu bodo svinje, ki so že bile skupaj uhlevljene, pogosto lahko ostale skupaj. Problemi se pojavljajo šele, ko jih mešamo z neznanimi živalmi. Če so svinje dalj časa individualno uhlevljene (npr. od prasitve do 28. po pripustu), se ne poznajo več in je med njimi več agresij.

Mladice praviloma vzrejamo v skupinah, na individualna stojišča jih uhlevimo šele ob pripustu ali celo ob preselitvi v prasitveni kotec. Tako so mladice navajene skupinske uhlevitve. Zlasti mladice in prvesnice poskušamo zadržati v ločenih skupinah, ker so manj uspešne pri skupinskem krmljenju in imamo tako manj izločitev. Ker so naše reje majhne, posamezne mladice ali prvesnice vključujemo v skupine s starimi svinjami, da zapolnimo prostor za izločenimi svinjami. Če mlajšim in lažjim živalim ne omogočamo zaščite ali pobega, je združevanje s starejšimi svinjami pogosto usodno. Mešanje svinj ne glede na zaporedni ciklus in vključevanje mladic v skupino omenjajo le v rejah z nadstandardno površino kotca, urejenim stalnim dostopom do izpusta (skupaj najmanj 2.5-kratno zakonsko predpisano minimalno površino), močno nastlanim s slamo, opremljenim z avtomatskimi zaporami ob koritu ali avtomatskimi krmilniki.

Na slovenskih kmetijah, ki so vse po vrsti manjše črede, le redko lahko oblikujemo več izenačenih skupin. Da bi zmanjšali agresijo svetujemo, da se zgradi namenski prostor za oblikovanje skupin (t.i. arena), kjer je svinjam na razpolago večja površina z dovolj materiala za zaposlitev in oblikovanjem skupin pred pripustom.

4.2.1 Čas oblikovanja skupin

Najprimernejši čas za oblikovanje skupin svinj je čim prej po odstavitvi. Skupine bomo uspešneje oblikovali pri sinhroniziranem odstavljanju, hkratnem odstavljanju večjega števila svinj. Za večino naših kmetij bi priporočali, da reje odstavljajo pujske v trotedenskem, manjše kmetije pa celo pettedenskem ritmu. Pri izbiri dolžine ritma se ravnamo po velikosti črede in sistemu uhlevitve, in sicer po številu ločenih oddelkov in velikosti kotcev. Najtežje je zadostiti potrebam po prostoru svinj v prasilišču, zato je praviloma najbolj ključna ravno ureditev prasilišča. Število svinj v enem prasilišču, kjer je po hitri oceni pri trotedenskem proizvodnem ritmu okrog ena osmina svinj, tako določa velikost skupine. Tako lahko v reji s 40 svinjami oblikujemo skupine po 5 svinj. Skupina je maloštevilna in bodo svinje tudi pri izpolnjevanju minimalnih standardov v čakališču nekoliko na tesnem (slika 2). V manjših rejah je še toliko bolj pomembno, da svinjam v skupinah namenimo več prostora in morda uredimo izpust.

Svinje se prepoznajo še po šestih tednih, zato se po prekinitvi skupinske uhlevitve za čas, ko so v prasilišču in individualnih kotcih po pripustu, še prepoznavajo. Skupno obdobje od naselitve v prasilišče do 28. dne po pripustu, kar predstavlja od dva do dva in pol meseca, je lahko predolgo, zato je agresivnost ob združevanju tudi povečana. Svinje uhlevimo iz individualnih stojišč v pripustišču neposredno v kotce, ki sicer izpolnjujejo minimalne standarde, vendar pa napadenim svinjam ne dovoljujejo umika.

Pri svinjah, kjer so skupine oblikovane takoj po odstavitvi, je oploditev uspešnejša, več je rojenih in živorojenih pujskov, manj pa je mrtvorojenih in črnih pujskov kot pri svinjah, združenih v času brejosti. Že "osvežitev" poznanstva v areni je za pravkar odstavljene svinje več kot dobrodošlo.

Kot pripustišče nam lahko služi večji skupinski boks, ki je opremljen z individualnimi stojišči z možnostjo zaprtja svinje (slika 1). Skupinska uhlevitev za svinje po pripustu je zelo primerna, vendar pa moramo zagotoviti individualni dostop do krmilnikov in več prostora, skupina pa mora biti vzpostavljena takoj po odstavitvi. Pričakujemo lahko, da bo v bližnji prihodnosti tudi po odstavitvi in v prvem mesecu po pripustu predpisana skupinska reja. Pripustišča lahko združujejo vlogo arene in omogočajo individualno, po volji svinje ali rejca, zapiranje posameznih svinj. Tako se napadena svinja lahko zateče na krmilno mesto, saj se zasedeno stojišče zapre. Za kratek čas zapiramo živali s slabšo kondicijo, pri zdravstveni oskrbi ali osemenitvi. Tudi za pripust in po njem lahko svinje zapremo in jih lahko že po nekaj urah ali dneh ponovno izpustimo.

Kadar svinje naseljujemo v individualna stojišča, jih razporedimo skupaj na zaporedna stojišča na vsako stran hodnika, ki služi tudi za vodenje merjasca. Svinje smemo zadrževati

Slika 1: Pripustišče s skupinsko uhlevitvijo in stojišči za osamitev svinj (Foto: Anita Ule)

na individualnih stojiščih do 28 dni po pripustu. Po pripustu individualno uhlevljenih svinj ne smemo združevati prezgodaj, saj bi stres v času ugnezdenja zarodkov povečal smrtnost zarodkov in poslabšal velikost gnezda ob rojstvu. Tako jih nikakor ne selimo v skupine pred tretjim tednom brejosti, še bolje pa jih je grupirati šele proti koncu četrtega tedna, torej 28 dni po pripustu. Prašičerejci (slovenski in v tujini) vztrajajo, da ima individualna uhlevitev svinj kar nekaj prednosti. Omogočen naj bi bil dober pregled nad svinjami, preprečena je tekmovalnost in prerivanje med krmljenjem, preprečuje agresivnost in dovoljuje večjo gostoto naselitve.

Ko primerjamo individualno in skupinsko uhlevitev, o prednostih in slabostih pogosto odločajo podrobnosti, ki jih v naših rejah pogosto spregledamo. Skupinska reja pravzaprav sili v boljšo organizacijo dela (npr. sinhronizacija odstavitev), omogoča, da so dela kakovostno opravljena, izboljša produktivnost ljudi in živali, omogoča večjo biovarnost, pridobimo večje število bolj izenačenih odstavljenih pujskov itd. Omeniti pa moramo pravzaprav edino težavo, ki se pojavlja v skupini svinj, in to je agresivnost, kadar svinje samo združimo na manjšem prostoru. V naših rejah, ki ne sinhronizirajo odstavitev, združujejo svinje, ki so v različnem stadiju brejosti. Tako svinje prestavijo prepozno (po 28. dnevu po pripustu) ali pa prezgodaj (pred 21. dnem po pripustu), skupine so neizenačene glede starosti (mladice, prvesnice, starejše svinje) in masi oz. kondiciji. Skupine so tudi majhne (slika 2). Čeprav so minimalni standardi upoštevani, je gibanju in zaposlitvi namenjenih malo površin in se pojavlja več agresije ob oblikovanju skupine in tudi kasneje.

Slika 2: Čakališče z manjšimi skupinami (Foto: Janja Urankar)

4.2.2 Statične in dinamične skupine

Za breje svinje lahko oblikujemo statične (stalne) ali dinamične (spreminjajoče) skupine. Odstavljene svinje uhlevimo v pripustišče v skupinski kotec ali na individualna stojišča, pripuščene svinje pa preselimo v skupine takoj ali po 28-tih dneh po pripustu. V rejah s sinhroniziranim odstavljanjem je primernejša uporaba statičnih skupin, kjer sestava skupine ostaja enaka od naselitve do preselitve v prasilišče. Uhlevitev je možna tudi v dinamične skupine, kjer dodajamo na novo odstavljene svinje ali odvzemamo breje svinje en teden pred prasitvijo. Tako se sestava skupine ves čas spreminja.

V statičnih skupinah ostajajo v skupini iste svinje, skupini ne dodajamo novih živali, odvzamemo pa le posamezne pregonjene svinje, bolne ali poškodovane svinje in svinje, ki jih moramo izločiti. Svinje v skupini se dobro poznajo, med njimi se po naselitvi in oblikovanju skupine vzpostavi hierarhični red, ki se potem praviloma tudi ohrani. Nad svinjami imamo dober pregled, saj so skupine manjše, svinje pa so v istem stadiju brejosti. Pri tem načinu uhlevitve nekoliko slabše izkoristimo prostor, saj na mesto iz skupine izločenih svinj ne smemo dodajati drugih svinj. Kotce lahko po vsaki izselitvi temeljito očistimo in razkužimo. Tako je lažje vzdrževati higieno in notranjo biovarnost.

V dinamični skupini manjše skupine svinj periodično, skladno z urnikom rejskih opravil, dodajamo ali odvzemamo večji že obstoječi skupini svinj. Ob vsakem dodajanju in odvzemanju se na novo vzpostavlja hierarhični red, takrat se pojavijo tudi nove agresije. Tudi v

dinamičnih skupinah je priporočljivo, da se skupina ne spreminja prepogosto. Tako najprej odvzamemo svinje, ki jih naseljujemo v prasilišče, in nato dodamo novo skupino svinj.

V obstoječo skupino nikoli ne dodajamo posameznih živali. Dodana skupina naj bi predstavljala vsaj 10 % stare skupine in najmanj 8 svinj. Odstavljene svinje lahko najprej za nekaj dni zapremo na individualna stojišča, sicer namenjena tudi krmljenju, in jih kasneje vključimo v skupino. Del kotca za novo skupino lahko tudi pregradimo ali pa jo v prostor za združevanje pripeljemo pred večjo skupino. Novo skupino svinj lahko naselimo skupaj v "spoznavni" kotec, kjer se svinje spoznajo pred vključitvijo v dinamično skupino.

Skupini moramo nameniti večji prostor, ki ima prepreke, prehode in obilo materiala za zaposlitev. Lahko uredimo tudi izpust, priporočeno pa je imeti več prehodov. V dinamični skupini imamo nekoliko slabši pregled, težje je poiskati pregonjene svinje in tudi svinje proti koncu brejosti, ki jih moramo preseliti v prasilišče. Svinje lahko zapremo na stojišča ali pa jih razvrščamo z avtomatskimi krmilnimi postajami. Težje je tudi vzdrževanje higiene in drugih biovarnostnih ukrepov, saj hleva praktično nikoli ne izpraznimo. Z njimi pa dobro izkoristimo stare objekte. Uporabimo lahko tudi hitro in poceni zgrajene manj zahtevne objekte.

4.2.3 Velikost skupine

Velikost skupine lahko vpliva na agresivnost svinj znotraj skupine. V manjših skupinah z 8 do 10 svinjami se oblikuje socialna skupina, v kateri se svinje razvrstijo po hierarhiji in razvrstitev tudi ohranijo. Ko je v skupini večje število svinj (nad 40), vzpostavijo drugačno socialno strukturo. V večjih skupinah bodo svinje oblikovale manjše podskupine, ki bodo ležale skupaj. To se izkorišča pri dinamičnih skupinah. Nova skupina svinj, ki jo vključujemo, bo verjetno v dinamični skupini ostala skupaj.

4.2.4 Arena - prostor za oblikovanje skupin

Zelo primeren prostor za oblikovanje skupin svinj je arena (slika 3), kot v tujini radi imenujejo večji pokrit in ograjen prostor za združevanje svinj v skupine po odstavitvi. Arena naj bo tudi svetel in zračen prostor brez direktnega sonca. V njej naj bi zagotovili vsaj 7 m^2 s slamo nastlane površine na svinjo. Objekt naj bi imel neprepustna tla, da se prepreči iztekanje gnojnice v tla in od tam v podtalnico ali površinske vode. Priporočena je podolgovata oblika, lahko so postavljene tudi ovire, čemur pa lahko služi kar bala slame. Krmilnike in napajalnike lahko namestimo v areni na dostopna mesta. Ker je v areni zunanja klima, poskrbimo, da voda pozimi ne zamrzne. Tako uredimo kroženje vode, večina napeljave naj bo pod globokim nastilom, lahko pa uredimo tudi možnost dogrevanje vode v mrzlih dneh. Areno lahko stalno povežemo s hlevom, kjer živali krmimo in oskrbimo z vodo ali pa jo uredimo nekoliko stran od drugih objektov in jo povežemo z ograjeno potjo. Hoja svinje pred naselitvijo v areno utrudi in se prej umirijo.

Prednosti arene povezujemo z možnostjo gibanja in več alternativnih možnosti zaposlitev. V globokem nastilu se živali hitro utrudijo, lahko se zarijejo v slamo ali izgubijo zasledovalca

Slika 3: Pogled v areno – pokrit prostor, krmilniki, napajalniki in nepropustna tla nastlana s slamo in ovire (Foto: Anita Ule)

z begom. Prisotnost merjasca zmanjša agresivno obnašanje do sovrstnic. Tako je agresivnost v areni praviloma manjša kot pri združevanju neposredno v kotcu. Združevanje odstavljenih svinj ima še eno pomembno prednost. Agresivnost pri brejih svinjah, zlasti v času ugnezdenja zarodkov, povzroča večjo smrtnost zarodkov, manjša gnezda, lahko pa privede celo do abortusov. Pri združevanju svinj po odstavitvi je vzpostavljanje hierarhije končano praktično pred pripustom, kar pomeni, da precej zmanjšamo negativne posledice združevanja svinj v skupine. Gotovo lahko med prednosti uvrstimo tudi krajše interim obdobje, krajši estrus, manj pregonitev in večja gnezda.

Nenazadnje je arena všeč tudi porabnikom in sosedom. Gradnjam bodo glede na nastrojenost družbe do kmetijskih objektov najverjetneje nasprotovali. Tako nikakor ne kaže graditi arene pod okni sosedov. Tako kot druge objekte tudi areno umikamo iz vasi ali vsaj na rob. Praviloma kasnejše opazovanje igrivosti prašičev s primerne razdalje ljudi zadovolji in prepriča, da rejci skrbijo za dobro počutje.

Med slabosti bi lahko uvrstili predvsem izgovore, s katerimi se rejci izmikajo sprejemanju novosti. Pri investiciji je lahko največja ovira pridobitev soglasij in gradbenega dovoljenja. Sama investicija je razmeroma majhna, rejec pa lahko gradnjo opravi v večji meri kar sam. Na kmetiji bomo potrebovali slamo in imeli bomo tudi razvoz gnoja. Vnos gnoja na njive poveča humus v zemlji in pomeni tudi obogatitev zemlje s hranili, a potrebna je ustrezna mehanizacija. Če rejci izgubijo nejevero in sprejmejo prednosti, ki jih jim arena ponuja, bodo hitro pozabili na vse "nepremostljive" izgovore. Preuredimo lahko strojno lopo, drvarnico,

stare silose, kozolce. Morebitne ovire so za živali dobrodošle, pustimo ali nastavimo pa jih na mestih, kjer ne ovirajo čiščenja.

4.3 Oblikovanje skupin v vzreji in pitanju

Tudi pri pitancih je najprimernejši čas za oblikovanje skupin čim prej po odstavitvi, pri uhlevljanju svinj s pujski v skupinah so lahko skupine pujskov oblikovane že prej. Ob oblikovanju skupin pri odstavljenih pujskih in tekačih naj bi upoštevali naslednja navodila:

- Živali uhlevimo v skupimo po možnosti zvečer, da se čim prej umirijo. Prostor je lahko zatemnjen.
- Živali pred mešanjem nakrmimo. Site živali raje počivajo.
- Nikoli ne dajemo samo ene živali v skupino, vedno pomešamo po številu živali čimbolj izenačene skupine.
- V skupino dajemo po starosti in masi izenačene pujske, tekače oz. pitance.
- Prašiči naj ostanejo v skupini in jih čimmanj mešamo.
- V pitanju skupine oblikujemo po spolu. Svinjke in kastrati imajo različen potek rasti in sestavo telesa, zato imajo tudi različne potrebe.
- Ne mešamo živali različnih genotipov, zato rejcem priporočamo rejo samo enega genotipa. Čistopasemske živali in maternalni hibridi med tro- ali štiripasemskimi pitanci so v podrejenem položaju. Prav tako ne moremo združevati potomcev dveh različnih terminalnih (očetovskih) pasem oz. hibridov. Pri nenačrtnih križanjih dobimo v skupine prašiče z raznolikimi potrebami.
- V kotcih z nanovo oblikovanimi skupinami poskrbimo za material za zaposlitev (slika 4). V ta namen zadostuje s slamo nastlan kotec, odgovarjajo pa tudi manjše količine slame, ki jih vržemo na tla, nastavimo v jasli ali obesimo v košare različnih izvedb. Namestimo lahko tudi vrv, les, pritrjen na verigi. Bolj zanimive so nihajoče kot pritrjene izvedbe. Skrbimo, da so nastil in materiali za zaposlitev sveži in čisti.
- V kotcih, kjer živali združujemo, naj bi bilo več prostora. To je izpolnjeno, če v skupino naselimo toliko živali, kot jih smemo držati v kotcu ob izselitvi.
- Šibkejše pujske ob odstavitvi združimo v posebno skupino in jih oskrbimo pri dojilji ali v “okrevališču”. Običajno se ti pujski pridružijo naslednji skupini v vzrejališču.
- Če imajo kotci izpust, raje predvidimo dva prehoda na prosto. To omogoča, da napadene živali lahko zbežijo pred napadalcem.

Slika 4: Najprimernejši naravni material za zaposlitev v košari (Foto: Tina Flisar)

4.4 Posledice agresivnega obnašanja

Preprečevanje agresivnosti je v prvi vrsti odvisno od človeka in njegovih ukrepov. Poznamo tri kategorije človekove odgovornosti do počutja živali, ki se med seboj prepletajo, in sicer:

- Odgovornost za sistem uhlevitve in reje pripisujemo lastniku in vodji enote ter načrtovalcu hleva. Imajo velik vpliv na počutje številnih posameznih živali.
- Oskrbovalec je odgovoren za čiščenje, krmljenje, preglede, ravnanje pri posegih ali premeščanju, nalaganje itd.
- Ostali delavci so specialisti, ki opravljajo posebna dela, kot so veterinarski delavci, svetovalci, šoferji prevoznih sredstev, osebje v klavnici.

Odgovornosti ne moremo v celoti pripisati samo eni skupini ljudi, ampak si odgovornost delijo. V večjih rejah so kar sodelavci, zlasti nadrejeni, pogosto ustrezna kontrola, na kmetijah pa je kar več opravil na plečih istega človeka in je tako tudi manj konstruktivne kritike in s tem manj dražljajev za spreminjanje vsakodnevnih opravil. Živali se na ravnanje človeka lahko odzovejo na različne načine. Tako so ob neprimernem ali brezbrižnem ravnanju prašiči lahko plašni in se prestrašeno umikajo pred človekom, nenadnimi zvoki ali nenadnimi gibi. Lahko je povečana tudi nemirnost, ki kaže na nelagodje ali celo povečano agresivnost.

Agresivnost prašičev, zlasti težjih in odraslih, je lahko usmerjena tudi na človeka, kar povezujemo z varnostjo pri delu, pri čemer človeka seznanimo z nevarnostmi, da se jim po

možnosti izogne ali pa vsaj omili konflikte. Na nevarnosti opozarjamo ob rokovanju s plemenskimi živalmi, ko pregledujemo živali v kotcih ali jih premeščamo. Človek lahko utrpi precej hude poškodbe, predvsem ob napadu vzburjenega merjasca ali zaščitniške svinje. Prav tako se lahko težave pojavijo pri manjših prašičih, tekačih in pitancih, ki lahko divjajo po kotcih zaradi strahu ali samo veselja. Človek je dolžan ravnati preventivno in razumno, da se ne znese agresivno do živali, ko bi se čutil napadenega.

Pri agresiji do opreme lahko živali poškodujejo opremo in se pri tem ranijo, lahko pa je poškodovana oprema vir poškodb tudi kasneje. Opremo zato pregledujemo in vzdržujemo. Vzrok je lahko zvedavost prašičev, saj je zanje zanimivo vse, kar se da doseči z rilcem ali se nekoliko premika.

Agresija do drugih živali se lahko pojavi iz različnih vzrokov. Največkrat je vzrok v neudobju in dolgočasju. K neudobju prispeva lahko gostota naselitve, neustrezna higiena in slaba kakovost zraka, lahko pa tudi pomanjkanje posameznih hranil. Pri omejenem krmljenju je tekmovalnost za krmo lahko povod za hujše oblike agresije in je zato pomembno, da s pregradami ob koritih zagotovimo nemoteno krmljenje tudi podrejenim živalim. Dolgočasje pa povzroči brezdelje: prašiči za žretje pripravljenih krmnih mešanic porabijo zelo malo časa v primerjavi s časom, ki ga porabijo za iskanje hrane v naravi. Če jim ne ponudimo nadomestila, je velika verjetnost, da se bodo preusmerili na sovrstnike v kotcu.

Pomanjkljiva oskrba je lahko namerna, nenamerna ali zaradi pomanjkanja znanja. Vključuje lahko neustrezno krmljenje, čiščenje, oskrbo obolelih in poškodovanih živali, pretirano plašenje ali izpostavljanje nevarnostim.

Nepravilno krmljenje v naših rejah ni prav redek pojav. Tako lahko opazimo, da se rejci ne držijo receptur pri pripravi krmnih mešanic za posamezne kategorije prašičev, popolnim krmnim mešanicam dodajajo doma pridelana žita, pokladajo neustrezne količine (tako preveč kot premalo) krme itd.

Zanemarjanje ustreznih pogojev pri uhlevitvi se nanaša na velikost kotcev, čiščenje, razkuževanje in vzdrževanje opreme. Sem prištevamo tudi premajhne površine in prostornine, neustrezne oblike kotcev in pomanjkanje čistega primernega materiala za zaposlitev.

Ravnanje z živalmi pri premeščanju, prevozu, prodaji lahko povzroči živalim slabo počutje ali jih celo ogroža. Tako zaradi dobrega počutja živali kot neposrednih ekonomskih škod poskrbimo, da potekajo opravila čimbolj nemoteno in brez nasilnih ukrepov. Na ta opravila moramo misliti že pri gradnji ali obnovi hleva, da pripravimo primerne hodnike, koridorje, rampo za nakladanje in razkladanje živali, zbirni prostor itd. Namesto električnih priganjal se poslužujemo prenosnih pregrad, s katerimi usmerjamo in priganjamo prašiče.

Nepripravljenost na nujne primere, ki so lahko npr. posledica požara, izpada elektrike, vremenskih neprilik, odstranjevanje gnojevke in podobno, lahko spravi živali po nepotrebnem v nevarnost. Počutje je lahko v teh primerih zelo poslabšano, zato se nanj

pripravimo na ta način, da vzpostavimo sistem zgodnjega opozarjanja, rezervnega načina pri oskrbi z energijo, preprečujemo zamrzovanje vode, poskrbimo za ventilacijo in škropljenje v hudi vročini, preprečujemo požare, smo pripravljeni na gašenje in hitro evakuacijo vseh živali.

4.5 Prepoznavanje počutja prašičev

Živali naletijo na številne težave v času svojega življenja. Za premostitev se sprožijo fiziološki procesi in različni vzorci obnašanja. Za ocene ali meritve slabega oz. dobrega počutja lahko služi obseg potrebnih ukrepov za ublažitev stresa in posledice neuspešne premostitve težav. Tako sta lahko npr. zmanjšana rast ali slabša plodnost znak slabega počutja. Večja obolevnost in smrtnost sta pokazatelja napak v reji ali preventivi. Počutje živali je stanje oz. posledica poskusov vživetja v okolje (Broom, 1986) in lahko niha med zelo slabim, ko se živali le s težavo še prilagodijo razmeram, katerim jih rejec izpostavi, ali zelo dobrim, ko so pogoji v reji optimalni ali celo razkošni. Veliko ocen o počutju lahko za praktične potrebe dobimo s skrbnim in pogostim rutinskim opazovanjem živali (Dawkins, 1990). Ljudem, ki prepoznavajo govorico teles dovolj zgodaj, lahko opazovanje veliko pripomore k odpravljanju problemov že v samih zametkih. Pri vsakodnevnih delih so objektivne metode praviloma precej nepraktične, jih pa vedno bolj poskušamo razvijati in uporabljati tako za raziskovalno delo kot delo v praksi.

Počutje živali je po definiciji stanje, ki vključuje občutje posamezne živali, njeno zdravje in fiziološko stanje ob daljšem trajanju težave. Stres in trpljenje sta pomembnejša vidika slabega počutja živali. Tako moramo spoznavati dobre in slabe občutke, ko poskušamo oceniti počutje, kadarkoli je le mogoče. Nekateri avtorji izraz počutje pripisujejo samo občutju (Duncan in Petherick, 1991), drugi ga pripisujejo le pozitivnim in negativnim izkušnjam (Simonsen, 1996), za večino pa ima počutje veliko širši pomen. Meritve, ki so primerne za presojo počutja, vključujejo:

- nivo poškodb,
- pojavnost bolezni,
- odražanje strahu pri obnašanju in fizioloških procesih zaradi pomanjkanja nadzora nad situacijo in frustracije.

Povezave med obvladovanjem težav, boleznimi in poškodbami je v opisih predpatoloških stanj obdelal Moberg (1985). Metode preverjanja počutja živali povzemata Broom in Johnson (1993). V tujini imamo tudi številne priročnike za prepoznavanje prvih znakov neugodja in tudi hujših oblik, npr. pri svinjah.

4.5.1 Poškodbe

Poškodbe pri prašičih lahko povzročijo drugi prašiči v skupini ali pa se poškodujejo živali same ob kontaktu z opremo ali drugimi predmeti. Poškodbe lahko povzroči tudi človek z

udarcem, zastraševanjem, nepravilnim preganjanjem, opuščanjem vzdrževanja ali nepotrebnimi kirurškimi posegi (npr. pozna kastracija). Večina poškodb, ki si jih povzročijo živali v medsebojnem prerivanju, so praske ali urezi na koži (slika 6). Stopnjo poškodbe določamo navadno po dolžini in globini poškodbe ter trajanju celjenja rane. Celjenje rane merimo s časom, dokler je rana še prepoznavna. Za bolj objektivno presojanje poškodb je metodo ocenjevanja predstavil De Koning (1983).

Ob pojavu agresij je potrebno na hitro prepoznati agresivne živali in žrtve. Žrtve z resnejšimi poškodbami, moramo osamiti, medtem ko agresivne živali izločamo. Pri agresivnih svinjah naredimo zaznamek na kartico svinje, da te slabe lastnosti ne pozabimo ob naslednji presoji živali. Resnost poškodb pri posamezni živali ni povsem zanesljivo merilo o značaju živali, saj so lahko prav živali, ki začenjajo napade in napadajo sovrstnike, lahko precej poškodovane, ko se večje število pripadnikov skupine brani hkrati.

Slika 5: Poškodbe genitalij pri napadeni svinji (Foto: Anita Ule)

Pri svinjah in mladicah so lahko občasno povzročene poškodbe tudi na sramnici (slika 5). Poškodbe na vulvi lahko povzročajo močne krvavitve in deformacije, ki nastanejo pri celjenju ran in zdravljenju. Tovrstne poškodbe povzročajo pri živalih stres, povečujejo nemirnost in strah. Večje poškodbe lahko povzročajo tudi težave ob prasitvi.

Na slabo počutje in pomanjkljivosti v reji opozarja tudi grizenje repov in uhljev. Pogosto je grizenje repov lahko na začetku posledica predvsem zvedavosti, iskanja zaposlitve in/ali hrane, kasneje pa preraste v hujše oblike agresivnosti. Pogosteje se ta oblika pojavi pri odstavljenih pujskih in tekačih, ker živali še iščejo seske. Posledice za napadeno žival pa so precej resne. Pogrizen, krvaveč rep ali uhelj je atraktiven tudi za druge prašiče, ki se prvemu napadalcu pridružijo. Rep skupaj pogrizejo do korena ali pa žrtev še bolj poškodujejo. Prav tako lahko od uhljev ostane prav malo, kar ni moteče samo v primeru, ko ne moremo več prebrati ušesnih številk, tudi prvi vtis o reji je slab. Pojavijo se lahko tudi infekcije na poškodovanem mestu ali v okolici. Pogosto je v skupini, če rejec ne ukrepa pravočasno, napadenih več živali. Ob tem so lahko šibkejši sovrstniki celo žrtve, ki jih sovrstniki še žive razmesarijo, če oskrbovalci ne ukrepajo pravočasno. V skupini je zmanjšana tudi prireja.

Slika 6: Poškodbe kože na vratu napadene svinje (Foto: Anita Ule)

4.5.2 Bolezni

Pri prašičih, na katerih je zaznati posledice agresivnega obnašanja, lahko pričakujemo zmanjšano odpornost in s tem večjo izpostavljenost različnim obolenjem. Rane se lahko okužijo in zagnojijo, zlasti v slabših higienskih razmerah. Bolnega prašiča sovrstniki odrivajo pri krmljenju, zaradi česar je še manj konkurenčen v skupini, zato hira in lahko pogine. Če prašiča ne odstranimo v poseben oddelek za bolne živali - bolnišnico in ga tam oskrbimo (ali evtaniziramo), bo predstavljal vir za nadaljnje okužbe.

V prvi vrsti poskrbimo za preprečevanja vnosa bolezni, brez splošnega zmanjševanja odpornosti na patogene organizme z nerazsodno ali prekomerno uporabo antibiotikov. Izdelati moramo postopke, s katerimi zmanjšamo možnosti okužb s patogenimi organizmi, pripraviti načrt cepljenj in jih v skladu s tem izvajati. Delo bo uspešneje opravljeno, če bomo prepoznavali že prve znake bolezni. Za bolne živali je potrebno poskrbeti tako, da jih premaknemo v bolnišnico ali v individualne kotce (slika 7).

Človek, ki oskrbuje prašiče, mora poskrbeti za dobro počutje in zdravje živali. Odgovoren je za uhlevitev, krmljenje, oskrbo, cepljenja in preventivna zdravljenja. Pri zdravljenju sledi veterinarskim priporočilom v programu zdravstvenega varstva, ki naj bi jih z izbranim veterinarjem načrtovala in preverjala glede na stanje v čredi in njeni okolici. V tujini rejec prevzema in izvaja vse več rutinskih preventivnih ukrepov, a se pri tem strogo drži navodil izbranega veterinarja. Pri nas je zlasti v manjših rejah vse preveč iskanj hitrih (a prevečkrat neuspešnih) pomoči pri veterinarsko neizobraženih zanesenjakih in rejci pogosto pridejo do

Slika 7: Individualni kotec za začasno osamitev svinje (foto: Anita Ule)

veterinarja prepozno. Slovenski rejci potrebujejo zelo malo specializiranih veterinarjev, naša pobožna želja pa je, da bi bili pravzaprav brez dela. Tudi rejci bi ga lažje plačali, ko so njihovi prašiči zdravi.

Prašiče je potrebno pregledovati dnevno, in sicer sledimo znakom slabega počutja, povezanih s kondicijo živali, gibanjem, stanjem kože, oči, ušes, nog, parkljev in repa. Drugi znaki obolelosti so brezvoljnost, težko dihanje, prekomerno slinjenje, vaginalni izcedek, pogosto izkašljevanje, izcedek iz nosu, oteklost sklepov in šepanje. Pozornost mora biti usmerjena tudi na zunanje parazite, izgled blata ter zauživanje hrane in vode. Aktivnost, zvedavost in igrivost spodbudimo, če prašičem v kotec vržem šop sveže slame. Zakasnele in zaostale prašiče bolj temeljito preverjamo. Sumljive živali lahko začasno označimo, da jih pri naslednjem opazovanju ali naslednji dan ne zgrešimo.

Med boleznimi so precejšnje razlike o vplivu na počutje živali; pri nekaterih boleznih je počutje slabše kot pri drugih. Pomen bolezni opisujemo s pogostnostjo, rizičnostjo, trajanjem zdravljenja, povzročenim neugodjem ali celo bolečino, ki jo občutijo obolele živali (Willeberg, 1991). Ko ocenjujemo praktične primere, je pogostnost kužnih bolezni dokaj uporabno merilo. Če se ureditve hlevov ali način oskrbe razlikujejo v pojavnosti prenosljivih bolezni, je to pomemben element ocene sistema. Kadar (lahko) rejci dosledno upoštevajo in izvajajo biovarnostne ukrepe, se učinkovitost sistemov ne razlikuje prav veliko. Pomemben vpliv pri širjenju bolezni so navade rejcev, ko vstopajo v rejo bodisi sami bodisi njihovi obiskovalci, ali v oddelke vnašajo nove živali. Prenosljivost bolezni je gotovo najbolj povezana prav z navadami rejcev in veterinarjev, drugi viri, čeprav so seveda tudi možni, služijo predvsem

kot priročni izgovori, da se nič ne premakne na bolje. Ob vsakem polomu seveda največjo ceno plača rejec sam.

4.5.3 Rast, plodnost in dolgoživost

Počutje živali lahko presojamo tudi po prireji. Če rastoče živali slabo rastejo, je to znak slabega počutja. Prav tako slabo plodnost, pa naj bo to majhna velikost gnezda ali neugoden potek reprodukcijskega ciklusa, lahko povezujemo s slabim počutjem plemenskih živali. Pri slabem počutju bo opazno krajša tudi življenjska doba in s tem povečan remont.

Pri uspešni prireji moramo biti nekoliko bolj previdni, ko ocenjujemo počutje živali. Pogosto in ponavadi je to tudi znak dobrega počutja prašičev, ni pa to povsem zanesljiva ocena. Kadar npr. je prisotna preobremenjenost živali, so živali tudi pod stresom in se lahko slabo počutijo.

Kadarkoli se pojavijo težave zaradi slabega ravnanja, bomo zaznali splošen padec povprečnega nivoja prireje. Slabše rezultate zaradi poslabšanega počutja je brez spremljanja prireje živali težko prepoznati, saj so rezultati posameznih živali največkrat še znotraj sprejemljivih "negativnih" odstopanj. Nepravilnosti se opazijo šele na nivoju skupine ali celo črede. Tako padec prireje lahko pripišemo površnosti ljudi pri oskrbi in brezbrižnosti pri spremljanju in nekritični presoji dosežene prireje.

4.6 Zmanjševanje in preprečevanje agresivnosti

Prednosti skupinske uhlevitve bodo prepoznavne šele, ko bodo rejci sprejeli nove navade pri oblikovanju skupin. Z rutino postane tudi oblikovanje skupin bolj samoumevno. Nenačrtno oblikovanje skupin je lahko stresno tudi za živali zlasti takrat, ko se pri tem pozabi ali zanemari posamezne podrobnosti. Pri oblikovanju skupin naj bi upoštevali naslednja pravila, ki vodijo do manjše agresivnosti v skupinah:

- Združevali naj bi živali, ki se poznajo, ki so v istem proizvodnem stadiju, podobne kondicije in starosti. Pri sinhronizaciji odstavitev je ta cilj lažje dosegljiv. Svinje bodo v čakališču uhlevljene skupaj, prasile bodo istočasno in tudi pri naslednjem gnezdu bodo odstavljene skupaj. Ker se svinje še prepoznavajo po šestih tednih, je združevanje po odstavitvi zelo primerno.
- Za čas spoznavanja živali potrebujejo več prostora (slika 1), ki omogoča gibanje in umik. Tako je zelo primeren večji prostor (vsaj 7 m^2 na žival), ki je lahko tudi izven hleva. Zgraditi ga je mogoče precej preprosto: imeti moramo nepropustna tla, ograjo in streho.
- Primerno je, da je v areni (slika 3), kot tak prostor v tujini označujejo, globoki nastil s slamo. Živali imajo obilo možnosti za ritje, gibanje in skrivanje. Gibanje v globokem nastilu jih hitro utrudi in ležejo k počitku. Sveža slama ob naselitvi jim nudi tudi obilo zaposlitve.

- Kadar združujemo svinje takoj po odstavitvi, lahko uporabimo merjasca ne samo za stimulacijo estrusa, ampak tudi za zmanjševanje agresivnosti svinj. Svinje preusmerijo zanimanje iz sovrstnic v kotcu na merjasca ob ograji. Tako je stres, povzročen zaradi združevanja pred pripustom, manjši. Morebitna agresija ima tudi manj negativnih posledic pri odstavljenih kot pri svinjah na začetku brejosti.

- Morebitno agresivnost svinj označimo na kartico svinje. Za izločitev agresivnih svinj se odločamo ob odstavitvi ali (ponovnem) pripustu. Tekmovalnost svinje je povezana z boljšo prirejo, zato smo pri izločanju svinj zaradi agresivnosti zmerni.

- Pri uhlevitvah, v katerih so skupine manjše, morajo biti skupine čimbolj izenačene. Tako praviloma mladic ne mešamo s starimi svinjami, ampak nove živali vključujemo v skupino šele po prvi odstavitvi. Prav tako poskrbimo za svinje s slabšo kondicijo. Neizenačenost skupin je dopustna le pri nadstandardnih uhlevitvah, ki dopuščajo pobege in skrivanje.

- Kadar imamo velike kotce za breje svinje, številčne ali dinamične skupine, lahko izjemoma v skupino vključujemo tudi mladice. V areno jih naselimo 5 dni pred odstavljenimi. Mladice morajo biti dovolj stare (okrog 220 dni), tudi dovolj težke (najmanj 120 kg) in prilagojene na hlevsko mikrobioto. Tako osvojijo prostor in ob vključevanju svinj po odstavitvi nimajo podrejenega položaja. Ob stimulaciji z merjascem se večina mladic buka prav v času skupaj s starimi svinjami.

- Ob združevanju v skupino naj bi bili prašiči siti, združevali naj bi jih zvečer, zatemnili prostor in tako nakazali, da je čas za spanje. Toda pri odstavljenih svinjah jim pred odstavitvijo odvzamemo popoldanske obroke, krme pa ne dobijo na dan odstavitve, prvi dan po odstavitvi pa pokladamo le 1.5 kg krme, in sicer zaradi uspešnejše presušitve. Prav zato je pomembno, da imajo na voljo veliko sveže slame, da se z njo zaposlijo in potešijo občutek lakote.

- Novo oblikovane skupine je potrebno še posebej skrbno opazovati.

- Prašičem izboljšamo sobivanje z dostopom do trajnega ali začasnega izpusta ali dostopa na prosto in pokladanjem slame ali sena (slika 8). Ker svinje v času brejosti krmimo restriktivno, jim dodatek slame, sena, silaže, sveže trave ali okopavin zmanjša občutek lakote in jih zaposli. Ker se voluminozni dodatki pokladajo dnevno, so vedno sveži in zanimivi. Vsekakor pa mora vlakninasta krma biti zdravstveno neoporečna. Voluminozne komponente s prehransko vrednostjo morajo biti primerno vključene v obrok.

Slabosti nekega sistema bodo rejci uspešneje reševali, kadar se bodo zavedali tudi prednosti, ki so njim v dobro. Skupinska reja svinjam omogoča gibanje, kar pripomore k manjšim težavam z nogami in boljši konstituciji telesa. Tako je potrebno manj izločevanja zaradi zunanjosti, več svinj lahko izločimo na osnovi slabše produktivnosti, boljša je dolgoživost. Kjer je več prostora, je pri enaki oskrbi boljši zrak, ob pravilni ureditvi hleva za boljšo

Slika 8: Odstavljenim in brejim svinjam kot dodatek lahko pokladamo tudi seno dobre kakovosti (Foto: Anita Ule)

higieno lahko poskrbijo že sami prašiči. Skupinska uhlevitev tako pripomore k boljšemu zdravju.

Poudarili smo le nekaj prednosti, ki bi morale biti všečne rejcu, ko pri gradnjah in adaptacijah razmišlja o racionalizaciji hlevskih površin. Prepričani smo, da je koristno poskrbeti za večji prostor, slamo in merjasca, kjer na dokaj preprost način svinjam ponudimo zaposlitev in jih odvrnemo od agresije. Tudi kasneje svinjam, ki jih krmimo restriktivno, ponudimo voluminozno krmo, s katero potešijo občutek lakote. Svinjam v čakališču moramo zmanjšati obrok skoraj za dve tretjini v primerjavi z obrokom v času laktacije, kar pomeni, da imajo svinje občutek lakote, s čimer se stopnjuje agresija. "Lačen si ful drugačen", slišimo v reklami, ki spodbuja k zauživanju priboljška. V majhnih skupinah in kotcih brez izpustov je izpostavljenost podrejenih prašičev večja. Posledice opazimo lahko na produktivnosti, manjših ali večjih poškodbah, zaradi katerih je svinje potrebno celo izločiti.

Do cilja – res izboljšanega počutja živali – lahko pridemo samo, če pri uhlevitvi in oskrbi živali rejci upoštevajo biološke potrebe živali in ne pretežno osebne predstavitve o bolj lagodni oskrbi. Na splošno velja napačno prepričanje, da sta si dobro počutje živali in zadovoljstvo rejca v nasprotju. Po svetu za presojo dobrega počutja živali v proizvodnih razmerah zelo uspešno služi objektivna ocena produktivnosti. Rejci torej nudijo živalim boljše življenjske pogoje predvsem zaradi tega, ker imajo prašiči v boljših pogojih tudi boljše proizvodne rezultate in z njimi lahko iztržijo več. Izkupiček se poveča, ker se znatno izboljša zdravstveno stanje, tako so manjši stroški veterinarskih storitev, doseženi boljši proizvodni rezultati ži-

vali, ne bi pa smeli zanemariti tudi vse večje zanimanje porabnikov za izdelke, ki so pridelani v rejah z dobro oskrbo. Na osnovi tega so oblikovane tudi blagovne znamke.

4.7 Zaključki

Prašiči v naravi živijo v skupinah. Izjema so merjasci in doječe svinje, ki se pred prasitvijo umaknejo in nekaj časa skrivajo gnezdo. Tudi pri ukrepih za izboljšanje počutja udomačenih prašičev poskušamo oblikovati skupine zaradi zakonskih predpisov ali predvsem vedenja, da se prašiči v skupini bolje počutijo. Največja težava pri reji v skupini je pojav agresije.

- Prašiči v skupini naj imajo več prostora, da jim omogočimo normalne vzorce obnašanja. S strukturiranim prostorom stimuliramo prašiče, da se lahko umikajo in vzdržujejo higieno.
- Ponudimo jim material za zaposlitev. Najboljša zaposlitev je prisotnost slame, sena, sveže trave, silaže in žvečljivih predmetov. Material za zaposlitev mora biti čist, svež in neškodljiv, ker ga lahko zaužijejo.
- Skupine je najbolje oblikovati čim prej po odstavitvi tako pri odstavljenih pujskih kot svinjah.
- Po možnosti združujemo živali, ki se med seboj poznajo, so v isti kondiciji in enako stare.
- Če prašiče redimo v skupinah in jim omogočamo normalne oblike obnašanja, bomo lahko dosegli zgledno produktivnost.
- Oblikovane skupine čimmanj mešamo, saj je vsaka, že najmanjša sprememba v skupini povod za ponovno vzpostavljanje hierarhije in povečanje agresije.
- Material za zaposlitev, ovire v kotcu, izpusti in dostop na prosto zmanjšajo pojav agresivnosti.
- V kotcih se izogibamo oblikam, ki napadeni živali onemogoča pobeg.
- Pri skupinski reji moramo živali opazovati, da se naučimo in kasneje prepoznavamo znake, s katerimi nas prašiči opozarjajo na svoje počutje in s tem na svoje težave.

4.8 Viri

2008/120/ES 2009. Direktiva Sveta 2008/120/ES z dne 18. decembra 2008 o določitvi minimalnih pogojev za zaščito prašičev (kodificirana različica). Uradni List EU L47, 18.2.2009, 5–13
http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:047:0005:0013:SL:PDF (2011-09-25).

Anonymous 1979. Farm animal welfare council press statement.

Brambell F.W.R. 1965. Report of the technical committee to enquire into the welfare of animals kept under intensive livestock husbandry systems. HMSO, London, U.K., 84 str.

Broom D.M. 1986. Indicators of poor welfare. Brit. Vet. J.142,6: 524–526.

Broom D.M., Johnson K.G. 1993. Stress and Animal Welfare. Chapman and Hall, London.

Dawkins M.S. 1990. From an animals point of view: motivation, fitness, and animal welfare. Behav. Brain. Sci.13,1: 1–9.

De Koning R. 1983. Results of a methodical approach with regard to external lesions of sows as an indicator of animal well-being. In Indicators Relevant to Farm Animal Welfare, 23: 155–162.

Duncan I.J., Petherick J.C. 1991. The implications of cognitive processes for animal welfare. J. Anim. Sci.69,12: 5017–5022.

Moberg G.P. 1985. Key to Assessment of Animal Well-Being? Biological Response to Stress. American Physiological Society, Bethesda, Maryland.

Simonsen H.B. 1996. Assessment of animal welfare by a holistic approach: behaviour, health and measured opinion. Acta Agric. Scand. Sect. A Anim. Sci.69,12: 5017–5022.

ULRS 2010. Pravilnik o zaščiti rejnih živali. Ur.l. RS št. 51/2010, 28.06.2010: 7592–7600.

Willeberg P. 1991. Animal welfare studies: Epidemiological considerations. V: Proceedings of a meeting-Society for Veterinary Epidemiology and Preventive Medicine, 76–82.